

(ה) 'ציר'

(Axis; Achse). כינוי לברית המדינית-הרעיונית בין גרמניה הנאצית לאיטליה הפשיסטית. בשלוש השנים הראשונות לשלטון הנאצים נמנעה ברית בין גרמניה לאיטליה, למרות הקירבה האידיאולוגית ביניהן, וזאת בגלל אינטרסים פוליטיים וחששותיה של איטליה ממגמת ההתפשטות הטריטוריאלית של גרמניה. מגמת בניטו מוסוליני לשמור על עצמאות אוסטריה כחיץ בין גרמניה לאיטליה הביאה באפריל 1935 לידי הסכם בין שלוש מדינות, איטליה, צרפת ובריטניה, שהיה מכונן נגד הרייך השלישי הגרמני. ההסכם דיבר על שמירת השלום במסגרת חבר הלאומים והתנגדות 'לכל הפרה חד-צדדית של אמנות, העלולה לסכן את שלומה של אירופה' ועל פעולה מוסכמת נגד מעשים כאלה.

שינוי בעמדתו של מוסוליני חל עם פלישתה של איטליה לחבש באוקטובר 1935. הפלישה עוררה התנגדות חריפה מצד חבר הלאומים, גררה עיצומים – אומנם לא יעילים – נגד איטליה, וקרע בין איטליה ובין המדינות הדמוקרטיות – בריטניה וצרפת. המשבר המדיני סביב מלחמת חבש הביא לידי התקרבות בין איטליה לגרמניה, ונלוותה לה תעמולה חריפה נגד 'המערב הדמוקרטי המתנוון'. מלחמת האזרחים בספרד, שהחלה ביולי 1936, והתמיכה הצבאית שהושיטו איטליה וגרמניה לצד האנטי-רפובליקני, האיצו את ההתקרבות והידקוה. במונח 'ציר רומא-ברלין' השתמש מוסוליני לראשונה בנאומו במילנו בנובמבר 1936 והוא נכנס לשימוש. בשלבי ההתקרבות הראשונים בין שתי המדינות היה המכנה המשותף המודגש האינטרס הפוליטי – ההתנגדות למעצמות הדמוקרטיות ומשטריהן. ואולם, מוסוליני והפשיזם האיטלקי עדיין הסתייגו מהגזענות בכללה וכן מהגזענות האנטי-יהודית. רק ב-1938, נוכח השינוי במשקלם של שני הרודנים בזירה הבין-לאומית, עם גבור עוצמתו של הרייך השלישי ונוכח החרפת המשבר הבין-לאומי, אימץ מוסוליני את הגזענות ופתח במערכה אנטי-יהודית. במאי 1939, אחרי חיסולה של צ'כוסלובקיה וחודשים אחדים לפני פרוץ מלחמת-העולם השנייה, נחתם 'הסכם הפלדה' בין גרמניה לאיטליה. כבר לפני-כן, בנובמבר 1937, הצטרפה איטליה ל'חוזה האנטי-קומוניסטי'. בספטמבר 1940 נחתמה ברית שלוש המדינות – הרייך השלישי, איטליה ויפן – לעשר שנים, ובעקבות זאת דובר על ה'ציר ברלין-רומא-טוקיו'. במלחמת-העולם השנייה השתמשו בכינוי 'מדינות הציר' גם לבעלות בריתה האחרות של גרמניה שהצטרפו ל'חוזה האנטי-קומוניסטי' – הונגריה, רומניה, סלובקיה ובולגריה.